

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 913

В. К. Антошкін

УМОВИ І ФАКТОРИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття надає змогу простежити рівень розвитку регіональної інтеграції в Україні, окреслити основні умови і фактори, що враховують індивідуальні особливості регіонів держави.

Ключові слова: регіональна інтеграція, регіонознавство, соціально-економічна безпека регіону, дивергенція.

Summary. The article allows us to trace the level of development of regional integration in Ukraine, to outline the main conditions and factors, which take into account the individual characteristics of the regions of the state.

Key words: regional integration, regional studies, socio-economic security of the region divergence.

Постановка проблеми. Нині спостерігається високий рівень дивергенції регіонів, характерний для України, і аргументуються причини, за якими держава досі безуспішно боролася з її подоланням. Необхідний пошук нових шляхів і підходів до вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів всередині країни, що є головним стимулом розвитку та посилення підтримки такого процесу, як інтеграція регіонів. Потрібно зазначити, що ця проблема притаманна багатьом, особливо великим державам, до числа яких належить Україна. Трохи більше десяти років існує особливий напрямок науки — регіонознавство, яке, серед інших, вивчає проблему соціально-економічної неоднорідності регіонів територіально великої держави (внутрішньокраїнне регіонознавство) [1]. Усередині регіональних процесів з'являються паростки нових міжнародних ієрархічних структур, внутрішньорегіональна інтеграція очікувано перетинається з міждержавною, транскордонною, що й виявляє поле вивчення для нового напрямку науки. Як показує практика, регіональна інтеграція у своєму розвитку може бути як стихійною, так і керованою. Головне, на що звертають увагу вчені-регіоніведи — утримання від протиставлення цих тенденцій. Існує концепція нової моделі світу, моделі третього тисячоліття, яка заснована на тісному переплетінні глобалізації та інтеграції, з одного погляду, та регулюванні, з іншого.

Аналіз останніх публікацій. Звертаючись до українських реалій, необхідно відзначити як негативні вихідні умови інтеграції, що до складу

держави входять регіони з різним рівнем соціально-економічного розвитку, різною структурою регіональної економіки, різними ментальними, конфесійними та ціннісними пріоритетами, що в певних умовах може призводити до локальних конфліктів. При цьому країна володіє природними, трудовими, науково-технічними та іншими ресурсами, які створюють достатній базис для початкового етапу інтеграційних процесів, що проходять, як відомо з практичного досвіду, повільними темпами. Країні необхідні концепція і стратегія інтеграції, причому очевидно, що взятий курс на інтеграцію в європейську спільноту без попередньої або паралельної внутрішньодержавної регіоналізації може не відбутися. Ці питання піднімали в роботах вчені: А. Багаєва, М. Панасюк, В. Предборський, С. Андрущенко, А. Сухоруков, Г. Мейрович, В. Горбулін, Я. Троцький, А. Тищенко, В. Шлемко, І. Бінько, Н. Топольський, А. Фірсов. Вітчизняні вчені та зарубіжні дослідники не бачать для України альтернативи входженню в європейський інтеграційний простір. Ізоляція як така незмінно викличе безумовно довге відставання в розвитку економіки, суспільного і духовно-інтелектуального життя [2, 3]. Однак на цьому шляху мають бути враховані вихідні умови регіонів країни.

Мета статті полягає у визначенні порядку та напрямків регіональної інтеграції, що враховують індивідуальні особливості регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку інтеграційні процеси виникають, як відомо, стихійно, між господарськими, культур-

© В. К. Антошкін, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Антошкін В.К. Умови і фактори регіональної інтеграції в Україні / В. К. Антошкін // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — №3 (35). — С. 76–79.

References (APA):

Antoshkin, V. (2016). Umovy i faktory rehionalnoi intehtratsii V Ukraini [Conditions and factors of regional integration in Ukraine]. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu, 3(35), 76–79 (in Ukr.)

ними, громадянськими чи іншими організаціями, що розташовані поруч регіонів, і якийсь час функціонують самостійно, без втручання ззовні. Однак, як тільки їх діяльність починає приносити будь-які відчутні економічні результати, органи влади намагаються помістити цю взаємодію у регульовану форму. Істотно, що можливість інтеграції, поява спільних інтересів значно більша при існуванні однакових або схожих цінностей та ментальних устремлінь, так званої малої «культурної дистанції». Стосовно України цю тезу можна транспонувати на складні взаємини східних і західних регіонів, що безумовно ускладнює виникнення спільних проектів. Однак, як вважає А. Багаєва [1], підсумовуючи особливості процесів, у руслі яких протікає інтеграція регіонів, можна виділити дві основні ознаки: умови і фактори інтеграції, інакше — середовище, тло, в яких виникає інтеграція, і її рушійні сили. Вважається доведеним, що внутрішньодержавні інтеграційні процеси супроводжує успіх у випадку удачі, насамперед, «соціальної інтеграції», перетворення розрізнених соціальних груп, які мають утворити одну спільноту, в узгоджену систему з загальними цілями. Якщо ж така система не створена, існує дисонанс інтересів, передумов для інтеграції не існує. Спроби створення інтеграційних об'єднань, використовуючи тільки економічну складову або волю одного політичного гравця — партії чи особи, зазвичай не приносять успіхів, що продемонстрували регіональні революції «арабської весни». Необхідна консолідація всіх інтересів, соціальних, економічних, конфесійних та інших, добровільна, а не примусово нав'язана.

Подальший успіх інтеграційних проектів залежить від збалансованості рушійних сил і факторів інтеграції, тобто від збалансованості об'єктивного (ними є умови) і суб'єктивного (фактори). Г. Мейєровіч [4] називає три індикатори, якими можна виміряти ступінь готовності до інтеграції:

- рівень усвідомленої участі всіх членів і структур суспільства в інтеграційному процесі;
- розумінням необхідності пожертвувати чим-небудь властивим для успіху спільної справи;
- можливий стихійний протест, апатія і т. д.

Пошук балансу відбувається на трьох рівнях: соціальному, інституційному та політичному. Перший містить в собі демографічні, професійні, етнічні, та інші соціальні верстви; другий — отожднюється з державою, її інститутами; третій — ідеологічний (церква, освітні установи та ін.). Європейський досвід регіональної інтеграції, як найбільш давній, підтверджує ці теоретичні викладки. Він свідчить, що поки в результаті консенсусу і балансу не сформуються нові якості суспільства, яке інтегрується, а також політичної системи, не відбудеться демократизація всіх основних державних структур і суспільного життя, важко очікувати швидкий та безболісний процес регіональної інтеграції. Прояви дезінтеграційних процесів зустрічаються і на давно інтегрованому просторі ЄС, тим більш обережно і ретельно інтеграційні процеси повинні координуватися між регіонами України. На рис. 1 ми спробували схематично зобразити процес регіональної інтеграції, що проходить при досягненні балансу факторів і умов, але з неоднаковими швидкостями і на різних рівнях.

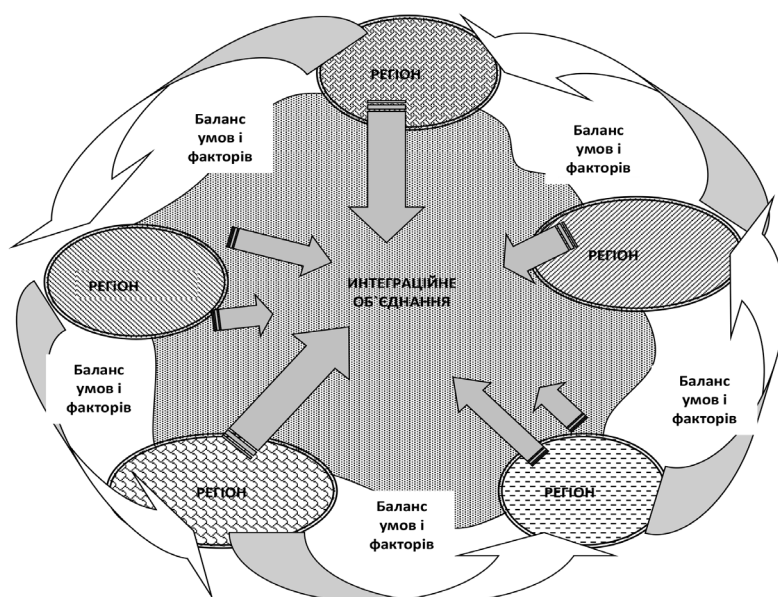

Рис. 1. Схематичне уявлення процесу регіональної інтеграції

Джерело: складено автором

Відомо, що економічним базисом України історично є старопромислові регіони, виробнича структура яких спирається на старі (3-4) технологічні уклади, вже змінені сучасними в європейській економіці. Ця обставина заважає регіонам бути конкурентоспроможними на відповідних ринках. Значна частка регіонів – агропромислові, які також не використовують повною мірою свої аграрні можливості, і пропонують на міжнародні ринки в основному сировинну продукцію. Певна частка регіонів цінна своїм туристичним потенціалом, проте має погано розвинену інфраструктуру та ін. Таким чином, розвиток регіонів стримується недостатньою реалізацією власного потенціалу, слабким взаємопроникненням економік і культур регіонів, недоліком інвестиційних ресурсів. Як результат – наявність маргінальних, депресивних регіонів при великих потенційних можливостях. Ці проблеми може вирішити одночасно запущений процес регіональної та європейської інтеграції [5].

Як уже зазначалося, до складу непорушних умов регіональної інтеграції вчені обов'язково включають появу загальних ментальних, духовно-інтелектуальних і цивілізаційних цінностей, спільності або взаємопроникнення культур та інших соціальних і гуманітарних складових. Проведення цієї роботи можливе через серйозну і тривалу суспільну культурно-освітню роботу, діяльність освітніх установ, відродження історичної правди, національної самосвідомості, урахування національної ідентичності всіх народів, що живуть на території країни, її регіонів.

Для відродження економіки регіонів, виходу її на інший структурний рівень, появи високотехнологічних виробництв, що випускають продукт з високим рівнем доданої вартості, необхідні великі інвестиції, що вимагає від країни, регіонів зокрема, певного рівня інвестиційної привабливості. Проте в даний час виробничий потенціал регіонів (інженерні споруди, транспортна інфраструктура, земля) використовується неефективно, окремі організації та підприємства припинили виробничу діяльність і здають площі в оренду; згідно з дослідженнями Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) [6] та українського фонду «Ефективне управління» [7] конкурентоспроможність регіонів низька, а останнім часом є загроза до її подальшого зниження. Єдина можливість наростити рівень інвестиційної привабливості полягає в модернізації економіки і переходу країни до інноваційного шляху розвитку, який нам бачиться в кластеризації економіки регіонів, що буде розглянуто нижче. Врахування потенціалу регіонів встановить доцільність пріоритетів інтеграції окремих регіональних груп та створить передумови для інтеграції, використовуючи ті структурні особли-

вості регіонів, які мають або могли б взаємно доповнювати один одного, прискорить наближення регіонів до інтеграції в європейську спільноту. Україна має великий економічний потенціал, що знаходить відображення в аналітичних доповідях міжнародних організацій, і немає об'єктивних фундаментальних бар'єрів для її розвитку [8].

Гармонізація законодавства України з європейськими правовими нормами та правилами СОТ, оптимізація системи стандартизації та сертифікації прискорить створення прозорого та прогнозованого ділового середовища в регіонах [9].

Водночас, для вдосконалення системи управління фінансовою безпекою необхідно розробити нормативно-правові документи забезпечення фінансової безпеки та стратегії, здатні забезпечити надійне функціонування всіх елементів фінансово-економічного механізму [10].

Тим не менш, успішні перетворення можуть бути загальмовані проблемами корупції та тіньової економіки, що негативно відбиваються на всій соціально-економічній ситуації та вимагають негайного вирішення. Досягти рішення задачі можливо шляхом інституційних перетворень. Необхідно нагадати, що в Україні вже розпочато необхідні реформи для перебудови економіки і суспільства. Нами висунута гіпотеза, що активний опір корупційних і кримінальних структур може бути придушений при використанні механізмів, які в обов'язковому порядку мають бути отримані Україною за умови її проходження по шляху євроатлантичної (а також європейської) інтеграції. Це допоможе країні та регіонам створити надійну систему СЕБ, зміцнити суверенітет, створити партнерські та економічні зв'язки на національному рівні та на рівні регіонів з розвиненими державами світу, впевнено запобігати можливим ризикам інтеграції [11, 5].

Нами пропонується концепція регіональної СЕБ, заснована на дотриманні принципу урахування регіональних ментальних, духовно-інтелектуальних і цивілізаційних цінностей, прагнення до спільності або взаємопроникнення культур та інших соціальних і гуманітарних складових; відродження економіки регіонів, виходу її на інший структурний рівень при використанні принципів кооперації та кластеризації; досягнення потужного рівня інвестиційної привабливості шляхом модернізації економіки і переходу країни до інноваційного розвитку; інституційних перетворень при використанні механізмів європейської та євроатлантичної практики на шляху євроатлантичної та європейської інтеграції.

Висновки. До складу висновків слід віднести наступне. Показано, що дивергенція регіонів України в соціальній та економічній сферах може

бути знижена шляхом інтеграції. Запропоновано порядок та напрямки регіональної інтеграції, що враховують індивідуальні особливості регіонів. Обґрунтовано концепцію регіональної соціально-економічної безпеки України, засновану на пріоритеті використання механізмів європейської та євроатлантичної інтеграції. Запропоновано порядок та напрямки регіональної інтеграції, що враховують індивідуальні особливості регіонів. Обґрунтовано концепцію регіональної соціально-економічної безпеки України, засновану на пріоритеті використання механізмів європейської та євроатлантичної інтеграції.

Література

1. Багаева А. Региональные интеграционные процессы / А. Багаева // Обозреватель – Observer. – 2013. – №9. – С. 31–38.
2. Андрущенко С.В. Особливості сучасного європейського геополітичного простору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2230.
3. Система економічної безпеки держави / під загред. Сухорукова А.І./ Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України.– К. : ВД „Стилос”, 2009. – 685 с.
4. Мейрович Г. Влияние культурных сходств и различий на развитие стратегических партнерств. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mubint.ru/science/yaroslavl-initiative/docs/Meirovich.pdf>.
5. Троцький Я. О. Глобалізаційні виклики національній безпеці України в контексті європейських інтеграційних процесів : дис. канд. політ. наук. / Я. О. Троцький. – Нац. ін-т проблем міжнар. безоп. при РНБО України. – К, 2010. – 190 с.
6. The Global Competitiveness Report 2010–2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf.
7. Отчет о конкурентоспособности Украины и регионов 2011 / Фонд «Эффективное Управление». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/ru/article/37.html>.
8. Тищенко А. Н. Сущность и определение понятия «конкурентоспособность» на мезо- и макроуровне / А. Н.Тищенко, В. М. Горбатов, И. В. Розгон / Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: монографія / под ред. В.С.Пономаренко, Н.А.Кизима. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2012. – С. 165–181.
9. Юхименко В., Месяц Т. Інтеграційні пріоритети України в контексті світових трансформаційних процесів / В. Юхименко, Т. Месяц // Вісник КНТЕУ. – № 2, 2013. – С. 14.
10. Бритвенко А.С. Развитие і становлення обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою за роки незалежності України / А.С. Бритвенко // Управління фінансово-економічною безпекою підприємств масложирової галузі : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Дніпропетровськ : ННІЕ, 2016. – С. 193.
11. Топольский Н.Г. Комплексная безопасность территорий / Н.Г. Топольский, А. В. Фирсов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: agps-2006.narod.ru/ttb/2006-4/24.ppt.06.pdf.

REFERENCES

1. Bahaeva, A. (2013). Rehyonalnue yntehtratsyonnye protsessu. [Regional integration processes]. (in Russ.).
2. Andrushchenko, S.V. Osoblyvosti suchasnoho yevropeiskoho heopolitychnoho prostoru. [Features modern European geopolitical space]. Retrieved from : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2230. (in Ukr.).
3. Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy. [The system of economic security of the state]. (2009). (in Ukr.).
4. Meirovych, H. Vlijanie kul'turnyh shodstv i razlichij na razvitie strategicheskikh partnerstv. [The impact of cultural similarities and differences in the development of strategic partnerships]. Retrieved from : <http://www.mubint.ru/science/yaroslavl-initiative/docs/Meirovich.pdf>. (in Russ.).
5. Trotskii, Ia. O. (2010). Hlobalizatsiini vyklyky natsionalni bezpetsi Ukrainy v konteksti yevropeiskyykh intehratsiinykh protsesiv. [Globalization challenges for national security of Ukraine in the context of European integration processes]. (in Ukr.).
6. The Global Competitiveness Report 2010–2011. [The Global Competitiveness Report 2010–2011]. Retrieved from : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf. (in Engl.).
7. Otchet o konkurentosposobnosti Ukrainy i regionov 2011 [Report on competitiveness of Ukraine and regions 2011]. (2011). Retrieved from : <http://www.feg.org.ua/ru/article/37>. (in Russ.).
8. Tyshchenko, A. N., Horbatov, V. M., Rozghon, Y. V. (2012). Sushhnost' i opredelenie ponjatija «konkurentosposobnost'» na mezo- i makrourovne. [The nature and definition of «competitiveness» at the meso and macro level]. Competitiveness and innovations: problems of science and practice. (in Russ.).
9. Iukhymenko, V., Mesiats, T. (2013). Intehratsiini priorytety Ukrainy v konteksti svitovykh transformatsiinykh protsesiv. [Integration priorities of Ukraine in the context of global transformation processes]. (in Ukr.).
10. Brytvienko, A.S. (2016). Rozvytok i stanovlennia obliku, audytu ta upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu za roky nezalezhnosti Ukrainy. [The development and establishment of accounting, auditing and control of financial and economic security during the years of independence of Ukraine].(in Ukr.).
11. Topolskyi, N.H., Fyrsov, A. V. (2006). Kompleksnaja bezopasnost' territorij. [Integrated security territories]. Retrieved from : agps-2006.narod.ru/ttb/2006-4/24.ppt.06.pdf. (in Russ.).